

CANISTERAPIA AKO ALTERNATÍVNA FORMA POMOCI PRI LIEČBE ONKOLOGICKÉHO OCHORENIA V DETSKOM VEKU

CANISTHERAPY AS AN ALTERNATIVE FORM OF ASSISTANCE IN THE TREATMENT OF CANCER IN CHILDREN

Lucia Bartková

Abstrakt: Cieľom príspevku je poukázať na význam canisterapie pri liečbe onkologického ochorenia. Príspevok charakterizuje onkologické ochorenie, jeho incidenciu v detskom veku a definuje pojem canisterapia. Na základe analýzy vybranej literatúry poukazuje na možnú formu pomoci pri liečbe detského/ej onkologického/ej klienta/ky prostredníctvom terapie s asistenciou psa.

Kľúčové slová: onkologické ochorenie, dieťa, canisterapia, pes.

Abstract: This paper aims to highlight the importance of animal assisted therapy in the treatment of oncological disease. The paper characterizes cancer, its incidence in childhood and defines caninetherapy. On the base of the analysis of the selected literature it points to the possible help in the treatment of child cancer therapy client through the method with the assistance dog.

Key words: oncological disease, child, cancer, caninetherapy, dog.

1 CHARAKTERISTIKA A INCIDENCIA ONKOLOGICKÉHO OCHORENIA V DETSKOM VEKU

Svetová zdravotnícka organizácia (ďalej WHO) a Medzinárodná agentúra pre výskum rakoviny (ďalej IARC) definujú rakovinu (lat. cancer) alebo zhubný nádor ako nádorové ochorenie spôsobené nekontrolovaným rastom nádorových buniek, spojené s ničením okolitých tkanív, vytváraním metastáz a celkovým pôsobením na organizmus. Rakovina je všeobecný pojem pre veľkú skupinu chorôb. V užšom slova zmysle sa pod termínom „rakovina“ myslí karcinóm - zhubný nádor pôvodom z epitelových buniek. Jedným charakteristickým znakom rakoviny je rýchla tvorba abnormálnych buniek, ktoré rastú za obvykle hranice a môžu napadnúť susedné časti tela a šíriť sa do ďalších orgánov. Tento proces sa označuje ako metastázy. Metastázy sú hlavnou príčinou úmrtí na rakovinu (WHO 2014).

Žiaková (2008) konštatuje, že onkologické choroby patria spolu so srdcovo-cievnyimi ochoreniami medzi najčastejšie sa vyskytujúce civilizačné choroby. V priemyselne vyspelých štátoch sú zhubné nádory na druhom mieste príčin smrti. Jedná sa spravidla o chronické choroby, ktoré sa vyvíjajú veľmi dlho. Celkový výskyt nádorov v celej populácii na Slovensku stúpa. Každoročne sa tiež zvyšuje percento vyliečených pacientov/k. Faktom však ostáva, že vo vyspelých európskych krajinách ochorenia a úmrtnosť na zhubné nádory klesá a je významne nižšia ako u nás. Môžeme sa domnievať, že uvedené súvisí s rozdielmi v spôsobe života, v rozdielnom životnom prostredí či v používaní modernejších preventívnych, vyhládavacích a liečebných metód. Podobne uvádza Ivica Gulášová (2009, s. 7), že „i keď v Slovenskej republike dominujú vo vývoji úmrtnosti celej populácie choroby obehovej sústavy, hneď za nimi nasledujú nádorové ochorenia. Okrem toho, že zvyšujúci sa

výskyt onkologických ochorení bude predstavovať značnú záťaž pre zdravotnícke systémy jednotlivých krajín, bude narastať aj význam jednotlivých aspektov zdravotnej a ošetrovateľskej starostlivosti u onkologických, resp. nevyliciteľne chorých pacientov“.

Incinciou onkologického ochorenia u mladých ľudí, konkretizujúc detského onkologického/ú klienta/ku ako pacienta/ku detskej onkológie vo veku od 1 – 18 rokov, v prípade študenta/študentky až do veku 26 rokov, sa zaoberá množstvo organizácií, ako napríklad *Národné centrum zdravotníckych informácií (NCZI)* na Slovensku či *Národný onkologický register (ďalej NOR)*, ktorý publikuje údaje o incidencii zhubných nádorov. Nemecká organizácia s názvom *Detský onkologický register (Deutsches Kindekrebsregister)*, ktorý bol založený na univerzite *Medical Center of Johannes Gutenberg University* v Mainz, detektuje prípady rakoviny u detí do veku 18 rokov. Organizácia je členom *Medzinárodnej asociácie onkologických registrov (International Association of Cancer Registries)* v Kanade a *Európskej siete onkologických registrov (European Network of Cancer Registries)* so sídlom v Taliansku (Kaatsch 2014).

NOR sleduje od roku 1978 vývoj incidencie a mortality zhubných nádorov u detí, za posledných 30 rokov registruje 2 548 chlapcov a 2 073 dievčat s onkologickým ochorením. Pre zvýšenie informovanosti uvádzame prehľad najčastejších typov onkologického ochorenia v detskom veku (Diba a Hlava 2012):

- leukémie – 35 % (ALL a AML),
- zhubné nádory mozgu a miechy – 28 %,
- lymfómy – 11 % (Hodgkin a non-Hodgkin),
- neuroblastóm – 6 %,
- zhubné nádory obličky – 6 % (vrátane Wilmsovho tumoru),
- zhubné nádory kostí – 5 %,
- zhubné nádory spojivového a mäkkého tkaniva – < 3 %,
- germinálne nádory – 4 %,
- retinoblastóm - < 2 %,
- hepatoblastóm- < 1 %.

„Rakovina má špecifické aspekty etické, sociálne a psychologické a je veľmi emocionálne prežívaná. Vedomie povahy choroby, jej liečba a následky liečby predstavujú pre pacienta dlhodobú záťažovú situáciu. Nakoľko rakovina ovplyvňuje pacientov mnohými spôsobmi, je preto veľmi dôležité, že onkologická starostlivosť je založená na holistickej filozofii, ktorá predpokladá, že každý pacient je jednotou fyzického, psychického, sociálneho a duchovného rozmeru. Ako dôsledok z toho vychádza, že starostlivosť musí smerovať k uspokojovaniu všetkých týchto rozmerov, to je potrieb pacienta ako celku, nie len jej špeciálnej potreby – liečby onkologického ochorenia“ (Berč a kol. 2010, s. 122). Domnievame sa teda, že vhodným doplnkovým prístupom k terapii onkologického ochorenia, zameraným najmä na psychické, emocionálne a spirituálne faktory ochorenia, môžu byť aj intervencie a aktivity s asistenciou psov.

2 CANISTERAPIA

Šoltésová (2010, 2014) konštatuje, že v súčasnosti nadobúda oblasť intervencií a aktivít s asistenciou zvierat v praxi pomáhajúcich profesií a najmä sociálnej práce s rôznymi cieľovými skupinami významné miesto. Aj napriek tomu, že v podmienkach Slovenskej republiky je tento druh podporných služieb v súvislosti s možnosťami sociálnej práce doposiaľ málo známy a rozšírený, oprávnené môžeme očakávať ďalší nárast záujmu a kvantitatívny i kvalitatívny rozvoj.

Canisterapiu vnímame ako jeden z doplnkových, podporných terapeutických prístupov. Podľa WHO (in: Šipkovský 2005) je canisterapia spôsobom či formou terapie, ktorý využíva pozitívny vplyv, prítomnosť, či kontakt so psom, na zdravie človeka. Uplatnenie canisterapie ako pomocnej terapeuticko-terapeutickej metódy je možné využívať najmä v situáciách, v ktorých sú iné metódy neefektívne. WHO (in: Šipkovský, 2005) definuje zooterapiu z komplexného hľadiska, ako pozitívne pôsobenie zvierat na emocionálne zdravie človeka, ktoré je cieleňé, formou vytvárania kontaktu, pomoci a spolupráce.

Pre canisterapiu navrhuje Šoltésová (2014) používať skôr relevantnejšie označenia, opierajúc sa pritom o dokument IAHAIO z roku 2013 - *White Paper: The IAHAIO Definitions for Animal Assisted Intervention and Animal Assisted Activity and Guidelines for the Wellness of Animals Involved*:

- intervencie s asistenciou zvierat (*Animal Assisted Intervention – AAI*), zahŕňajúce terapiu s asistenciou zvierat (*Animal Assisted Therapy – AAT*) a edukáciu s asistenciou zvierat (*Animal Assisted Education – AAE*),
- aktivity s asistenciou zvierat (*Animal Assisted Activities – AAA*).

Intervencie s asistenciou zvierat uvedený dokument (*The IAHAIO Definitions for Animal Assisted Intervention...* 2013, s. 4, in: Šoltésová 2014, s. 31) definuje ako „na cieľ orientovanú intervenciu, ktorá intencionálne inkorporuje zvieratá do služieb v oblasti zdravotníctva, vzdelávania a humanitných služieb (napr. sociálna práca) s cieľom dosiahnutia terapeutických efektov u ľudí. Intervencie s asistenciou zvierat začleňujú humánno-animálne tímy do formálnych humanitných služieb ako terapia s asistenciou zvierat (AAT) a edukácia s asistenciou zvierat (AAE)“.

Podľa pracovnej skupiny IAHAIO (*The IAHAIO Definitions for Animal Assisted Intervention...* 2013, s. 4, in: Šoltésová 2014, s. 31) je **terapia s asistenciou zvierat** (*Animal Assisted Therapy – AAT*) „na cieľ orientovaná, plánovaná a štrukturovaná terapeutická intervencia realizovaná/riadená profesionálom z oblasti medicíny, vzdelávania či humanitných služieb. Progres intervencie je meraný a zaznamenávaný v odbornej dokumentácii. AAT sú realizované pomáhajúcimi profesionálmi s formálnym vzdelaním a odbornými znalosťami v rámci ich praxe. AAT sa zameriava na posilnenie fyzického, kognitívneho, behaviorálneho a/alebo socio-emocionálneho fungovania konkrétneho klienta“. Podľa Galajdovej a Galajdovej (2011, s. 98) je AAT cielene zameraná intervencia, kde pes zodpovedajúci špecifickým kritériám je neoddeliteľnou súčasťou liečebného procesu. AAT je určená k podpore, či zlepšeniu telesných, sociálnych, emocionálnych a rozumových (kognitívnych) schopností človeka. Okrem uvedeného, aturoka ponúka stručný prehľad potenciálnych rozvojových oblastí na základe využitia AAT:

- fyzické schopnosti – zlepšenie jemnej motoriky, státie, chôdza, rovnováha, ovládanie invalidného vozíka,

- mentálne schopnosti – zvýšenie slovných interakcií v skupine, zlepšenie schopnosti sústredenia na úlohy a udržanie pozornosti, vylepšenie krátkodobej a dlhodobej pamäti, rozvoj komunikačných schopností, zvýšenie sebavedomia a sebaovládania, zníženie pocitu osamelosti a úzkosti,
- výchova: vylepšenie slovnej zásoby a výslovnosti, vylepšenie krátkodobej a dlhodobej pamäti, zlepšenie znalosti a konceptov, ako napr. veľkosť, farba, počet,
- motivácia: zlepšenie ochoty zapojiť sa do skupinovej aktivity a spolupracovať s druhými, zlepšenie vzťahov s personálom, zvýšenie pohybovej aktivity.

Edukácia s asistenciou zvierat (*Animal Assisted Education/Pedagogy - AAE*) je v dokumente *IAHAIO* definovaná ako „na cieľ orientovaná, plánovaná a štrukturovaná intervencia realizovaná/riadená profesionálom z oblasti vzdelávania a súvisiacich služieb. Je vykonávaná kvalifikovaným pedagógom a špeciálnym pedagógom. Pravidelne vzdelávaní pedagógovia, ktorí realizujú AAE, musia disponovať znalosťami o zahrnutých zvieratách“ ... „ak je AAE realizovaná špeciálnymi alebo liečebnými pedagógmi, je považovaná za terapeutickú a na cieľ orientovanú intervenciu. Aktivity sú zamerané na akademické ciele, prosociálne zručnosti alebo kognitívne funkcie“ (*The IAHAIO Definitions for Animal Assisted Intervention...* 2013, s. 4, in: Šoltésová 2014, s. 32).

Aktivity s asistenciou zvierat (*Animal Assisted Activities – AAA*) *IAHAIO* (*The IAHAIO Definitions for Animal Assisted Intervention...* 2013, s. 4 – 5, in: Šoltésová 2014, s. 33) definuje ako „neformálne interakcie/návštevy často vykonávané na dobrovoľníckej báze humánno-animálnymi tímami kvôli motivačným, edukačným či rekreačným cieľom. Liečebné ciele nie sú formulované“ .... „Humánno-animálne tímy, ktoré realizujú AAA, môžu taktiež priamo formálne spolupracovať s poskytovateľmi zdravotných, humanitných a edukačných služieb na špecifických dokumentovateľných cieľoch. V týchto prípadoch participujú na AAT alebo AAE, ktoré sú realizované špecialistami/špecialistkami v rámci ich profesie. Príklady AAA zahŕňajú aj“ ... „návštevy prijímateľov služieb rezidenčnej starostlivosti so spoločenskými zvieratami“. Galajdová a Galajdová (2011, s. 96 – 97) poukazujú na motivačné, výchovné, rekreačné či liečebné príležitosti aktivít s asistenciou zvierat vzhľadom k zlepšeniu kvality života klientov. Dodáva, že tieto činnosti sú poskytované v rôznych prostrediach špeciálne trénovanými profesionálmi/kami za účasti zvierat splňujúcich konkrétne kritériá. Príkladom sú napr. návštevy detských zariadení a nemocníc za účelom hry, rozptýlenia, alebo všeobecnej výchovy. Personál vopred vyberie vhodných klientov, ktorí majú o aktivitu záujem a môžu z nej mať prospech.

Ferko a Potočárová (2011) uvádzajú, že v rámci aktivít a terapie s asistenciou psov sa pracuje v canisterapeutických tímoch. Týmto termínom označujú skupinu osôb pozostávajúcu z psovoda (osoba, ktorá vedie psa a je za psa, s asistenciou ktorého sú tieto činnosti realizované, zodpovedná) a psa (splňa požadované vlastnosti, je špeciálne pripravovaný, otestovaný a nasadzovaný za účelom terapeutických intervencií a dostáva sa do priameho kontaktu s klientmi), klienta (pre ktorého sú tieto činnosti realizované ako súčasť jeho terapeutického plánu) a zodpovedného pomáhajúceho profesionála (lekár, fyzioterapeut, psychoterapeut a pod.), u ktorého je klient v primárnej terapeutickej starostlivosti.

Terapia s asistenciou zvierat má rozhodne významný potenciál v pomáhajúcich profesiách a mala by byť neodmysliteľnou súčasťou sociálnej práce, ktorá by mala byť k dispozícii pre všetkých zdravotne znevýhodnených klientov/kách. Niektoré konkrétne benefity, ktoré môžu získať (onkologicky) choré deti z realizácie programov s asistenciou psov, popisuje aj Šoltésová (2014a).

3 VYUŽITIE CANISTERAPIE PRI LIEČBE ONKOLOGICKÉHO OCHORENIA V DETSKOM VEKU

Predstava medicínskej liečby onkologického ochorenia formou chemoterapie či rádioterapie spojená s terapiou za asistencie psov, je na území Slovenskej republiky ešte veľmi málo známou možnosťou. Zo zahraničnej odbornej spisby sa však môžeme dozvedieť o rôznych skúsenostiach vzhľadom k využívaniu intervencií a aktivít s asistenciou psov v kontakte s onkologickými deťskými pacientmi a pacientkami.

Za významný prínos považujeme americkú štúdiu, ktorá vznikla v rámci pilotného projektu z roku 2011, v rámci ktorého asociácia *American Humane Association* zisťovala benefity terapie s asistenciou psov pre deťských onkologických pacientov a pacientky a ich rodiny. Nadácie *Zoetis* a *Pfizer* sponzorované *American Humane Association* od decembra roku 2011 do júna 2013 skúmali vývoj a implementáciu rakoviny v detskom veku. Štúdia, realizovaná na detskej onkológii u deťských onkologických pacientov a ich rodín v spolupráci s deťskými nemocnicami a univerzitami po celej krajine USA, sa zameriavala na preukázateľné účinky terapie s asistenciou psov. Na rozdiel od väčšiny existujúcich výskumov v tejto bola pozornosť upriamená na úroveň úzkosti dieťaťa a rodiča s onkologickým ochorením v súvislosti s dopadom a pôsobením terapie s asistenciou psov a ich vzájomnou interakciou. Výskumnú vzorku v tejto pilotnej štúdií tvorili deti vo veku 3 až 12 rokov, ktoré boli hospitalizované alebo pravidelne prichádzali na oddelenie detskej onkológie kvôli chemoterapeutickej liečbe, a ich rodičia. Výskumníci a výskumníčky merali u týchto detí mieru stresu, úzkosti v súvislosti s kvalitou života. Hlavným cieľom projektu bolo uskutočniť kontrolovanú štúdiu s využitím terapie s asistenciou psov v deťských zdravotníckych zariadeniach a vytvoriť odporúčania pre návrh výskumného protokolu klinickej štúdie. V tomto výskume sa potvrdila predpokladaná hypotéza, že u deťských onkologických pacientov a pacientok vo veku od 3 do 12 rokov a ich rodičov terapia s asistenciou psov signifikantne zmierňuje utrpenie počas liečby, znižuje pocit úzkosti či strachu (rovnako u detí, ako aj ich rodičov), v porovnaní s deťskými pacientmi a pacientkami bez absolvovania tejto terapie (*American Humane Association* 2013).

Pozitívne účinky potvrdzuje aj Yin (2014), popisujúca klinickú štúdiu s viac ako 100 respondentmi a respondentkami (deťmi s onkologickou diagnózou) v rámci 5 deťských nemocníc v USA⁶⁰. Táto klinická štúdia potvrdila preukázateľné účinky terapie s asistenciou zvierat na onkologicky choré deti a ich rodičov. Medzi najvýznamnejšie benefity terapie s asistenciou zvierat pre onkologických pacientov, pacientky a ich rodičov patrí:

- relaxácia,
- telesné a pohybové cvičenia,
- bezpodmienečná podpora,
- zlepšenie sociálnych zručností,
- zlepšenie sebadôvery,
- zníženie osamelosti a depresie.

Vzhľadom k narastajúcemu počtu detí s onkologickým ochorením, vo vzťahu k zvyšujúcim sa nákladom súvisiacim s liečbou a potrebou zachovania kvality života týchto

---

⁶⁰ *Det'ská nemocnica Svätého Jozefa v Tampe* na Floride, *Nemocnica Randall Legacy Emanuel* v Portlande, *Det'ská nemocnica UC Davis* v Sacramente, *Det'ské zdravotnícke centrum UMass Memorial* a *Det'ská nemocnica Monroe Carell Jr.* vo Vanderbilt v Nashville.

pacientov a pacientok a ich rodín, sa teda ukazuje, že terapia s asistenciou zvierat môže byť jednou z perspektívnych možností (zvlášť v kontexte úspešnosti liečby a zachovania kvality života detí) v liečbe a doliečovaní onkologických ochorení.

Sobo (2006, in: *Canines and Childhood Cancer* 2012, s. 31) tvrdí, že terapia s asistenciou zvierat (AAT) by mala slúžiť na rozptýlenie detského onkologického pacienta, resp. pacientky z vnímania bolesti a zvýšiť sociálne pohodlie, ktoré je potrebné pre úspešný priebeh liečby. Z rozhovorov s deťmi a ich rodičmi identifikoval nasledujúcich osem dôvodov argumentujúcich adekvátnosť využívania terapie s asistenciou psov u onkologicky chorých detí:

- prítomnosť psa rozptyľuje, odpútava pozornosť od bolesti a nepriaznivej situácie,
- prítomnosť psa spôsobuje potešenie a pozitívne ovplyvňuje pocity šťastia,
- kontakt so psom je zábavný,
- prítomnosť psa navodzuje pocit domova / pripomína domov,
- pre deti sú podstatné fyzické dotyky, maznanie a túlenie sa k psovi,
- pes poskytuje dieťaťu spoločnosť,
- jeho prítomnosť pôsobí upokojujúco,
- kontakt so psom zmierňuje bolesť.

Terapia s asistenciou zvierat (AAT) je vysoko efektívna forma psychoterapie, ktorej cieľom nie je len zníženie stresu a pozitívne ovplyvnenie pocitov smútku. Pes poskytuje spoločnosť a priateľstvo, čím zmierňuje pocity osamelosti. Ide o efektívnu a finančne nenáročnú cestu k zlepšeniu zdravotného stavu onkologických pacientov a pacientiek.

Miller (2008, in: *Canines and Childhood Cancer* 2012, s. 32) poukazuje na potrebu realizácie psychoterapie u onkologicky chorých kvôli stresu, strachu, nepokoju a častým depresiám. Stres, strach, nepokoj či depresie majú negatívne účinky na výsledky liečebného procesu onkologického pacienta vzhľadom na imunosupresívne účinky, ktoré znižujú úroveň zdravotného stavu pacienta, čo napokon vedie k zvýšenej úmrtnosti a recidív (Miller 2008, Reiche 2004, Mystakidou 2005, in: *Duke Cancer Institute, Patient Care* 2014). Charnetski (2004, in: *Duke Cancer Institute, Patient Care* 2014) konštatuje, že bolo preukázané, že terapia s asistenciou zvierat (AAT) je efektívna pri potrebe zníženia úrovne stresu, zlepšenia nálady a úrovne energie, zníženia vnímanej bolesti i úzkosti. Hladenie psa a kontakt so psom má upokojujúci účinok a zvyšuje koncentráciu.

Terapia s asistenciou zvierat je z lekárskeho hľadiska uznaná ako liečba, ktorá využíva prítomnosť a kontakt rôznych druhov zvierat, aby pomohla posilniť emocionálnu a fyzickú pohodu pacientov a pacientok. Najčastejšie ide o mačky, psy, ryby, delfíny, miniatúrne kone a miniatúrne prasiatka. Pacienti a pacientky s nádorovým ochorením môžu získať značné výhody z terapie s asistenciou zvierat počas chemoterapie, po operácii alebo pri dlhodobom využití v domácnosti. Jedným s preukázateľných účinkov terapie s asistenciou zvierat je zníženie bolesti, na čo sa zamerali aj výskumníci a výskumníčky v štúdiu na *Loyola University* v roku 2009. Zistili, že pacientky a pacienti využívajúci terapiu s asistenciou zvierat spotrebovali počas liečby o 50 % menej liekov proti bolesti ako osoby bez tejto terapie, čo pomohlo znížiť aj závislosť od liekov proti bolesti (Boyd Bergeson 2014, in: *What Are the Benefits of Animal-Assisted Therapy for Cancer Patients?*)

Liečba onkologického ochorenia si vyžaduje starostlivý výber jedného alebo viacerých zásahov ako je chirurgia, rádioterapia či chemoterapia. Cieľom liečby je úplne vyliečenie

ochorenia alebo predĺženie životnosti a zároveň zlepšenie kvality života pacienta. Diagnóza a liečba rakoviny je doplnená psychologickou podporou. V roku 2013 WHO spustila akčný plán globálnej prevencie a kontroly neprenosných chorôb 2013 - 2030, ktorý si kladie za cieľ znížiť predčasné úmrtia na rakovinu, kardiovaskulárne ochorenia, cukrovku a chronické respiračné ochorenia o 25 %. Rakovina sa radí medzi najčastejšie príčiny úmrtí na celom svete, čo predstavuje 8,2 milióna úmrtí v roku 2012 (WHO 2012).

Z hľadiska psychosociálnych aspektov sa na osobnosť onkologického klienta pozerá aj Andrašiová (s.37, 2002), ktorá poukazuje na význam osobnostnej výbavy pri zvládaní procesu prežívania, či spolupráce počas liečby onkologického ochorenia. Za dôležité faktory vplývajúce na zvládanie a liečbu ochorenia považuje sociálnu mikroklímu a interpersonálne vzťahy pacienta.

Prepojenie medicínskej liečby onkologického ochorenia s terapiou za asistencie psov je spojená s novými výskumnými výzvami. V súvislosti s touto problematikou onkologického ochorenia v rámci paliatívnej starostlivosti Galajdová (s. 150, 2011) uvádza, že v zdravotníckych zariadeniach u ľudí s dlhodobým, alebo nevyliciteľným ochorením dochádza často k depresiám, zníženiu spoločenského kontaktu, roztržitosti, obmedzenosti pohybu, či problémom so spánkom.

Meier (2010, in Galajdová, s. 150, 2011) odporúča pre takýchto pacientov celostný prístup, zohľadňujúci ich fyzické a psychické zdravie, zahrňujúc muzikoterapiu, výtvarnú terapiu, masáže, reiki a taktiež čím častejšiu canisterapiu.

Pre zvýšenie úspešnej liečby onkologického ochorenia sa každá zainteresovaná pomáhajúca disciplína snaží urobiť maximum, prostredníctvom terapeutických metód ako je terapia s asistenciou psa môžeme prispieť k zvýšeniu kvality života u onkologicky chorých detí.

ZÁVER

Záverom konštatujeme, že prínos terapie s asistenciou psa pre detského/ú onkologického/ú klienta/ku je na Slovensku ešte málo prebádaná, ale predpokladáme, že v blízkej dobe bude stúpať počet pozitívnych štúdií s dôkazom o prospešnom vplyve canisterapie na dieťa s onkologickým ochorením. Domnievame sa, že terapia s asistenciou psa je významná pre dieťa a samozrejme aj jeho rodiča s onkologickou diagnózou v každom čase, či už pri počiatočnom spracovaní stresu z onkologickej diagnózy, následnom prekonávaní medicínskej liečby, zvyknutia si na nové prostredie, životné situácie, či spätnej resocializácii do pôvodného prostredia a pri znovubudovaní sebavedomia. Podstatný význam terapie s asistenciou psa predpokladáme aj v paliatívnej starostlivosti, ktorá úzko súvisí s onkologickým ochorením a psychosociálnou pomáhajúcou disciplínou.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

American Humane Association [online]. Dostupné z: <http://www.americanhumane.org/>.

American Humane Association, 2013. *Canines and Childhood Cancer*. Pilot Study Report Executive Summary [online]. [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: <http://www.americanhumane.org/interaction/programs/animal-assisted-therapy/november2013excsummerycompressed.pdf>

American Humane Association, 2014. *Scientists, Superstars and Hero Dogs Join American Humane Association on Capitol Hill to Brief Congress on Breakthrough Study on the Benefits of Therapy*

- Dogs for Child Cancer Patients, Families.* [online]. [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: <http://www.americanhumane.org/about-us/newsroom/news-releases/aha-brief-congress-on-capitol-hill.html>
- ANDRÁŠIOVÁ, Mária, 2009. *Keď do života vstúpi rakovina*. Bratislava: Landy. ISBN 978-80-970127-0-0.
- ANDRÁŠIOVÁ, Mária, Ondrej Markolín BODNÁR, Monika GOJDOVÁ a Kristína KRÍŽANOVÁ, 2002. *Hospic a paliatívna starostlivosť*. Bratislava: Palium. ISBN 80-968416-0-2.
- ANGENENDT, Gabriele, Ursula SCHÜTZE-KREILKAMP a Volker TSCHUSCHKE, 2010. *Psychoonkologie v praxi*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-781-7.
- BERČ, Alexander a kol., 2010. *Onkologické ošetrovatelstvo II*. Košice: ZZ design studio. ISBN 978-80-969605-5-2.
- Duke Cancer Institute, Patient Care, 2014. *Benefits of Animal Assisted Therapy*. [online]. [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: http://cancer.dukemedicine.org/cancer/support-services/oncology-recreation-therapy/programs/pets_at_duke/benefits
- FERKO, Juraj a Lenka POTOČÁROVÁ, 2011. *Čo je to canisterapia?* [online]. [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: <http://autizmus.f84.sk/co-je-to-canisterapia/>
- GALAJDOVÁ, Lenka a Zdenka GALAJDOVÁ, 2011. *Canisterapie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-879-1.
- GULÁŠOVÁ, Ivica, 2009. *Telesné, psychické, sociálne a duchovné aspekty onkologických ochorení*. Martin: Osveta. ISBN 978-80-8063-305-9.
- KAATSCH, Peter, 2014. *Herzlich willkommen auf den Seiten des Deutschen Kinderkrebsregisters!* [online]. [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: <http://www.kinderkrebsregister.de/>
- KOČIŠOVÁ, Agnesa a Mária VÁGNEROVÁ, 2007. *Psychosociálne aspekty zvyšovania kvality života onkologických pacientov*. In: ActaChemotherapeutica. Roč. 17, č.1-2, s.56-64. ISSN 1335-0579.
- ŠIPKOVSKÝ, Martin, 2005. Canisterapia. In: *Život so psom*. Roč. 1, č. 1, s. 12 – 13. ISSN 1336-5940.
- ŠOLTÉSOVÁ, D., 2014a. Využitie humánno-animálnych interakcií v náhradnej starostlivosti o deti. In: *Vplyv širšieho sociálneho prostredia v procese integrácie detí z detského domova: zborník príspevkov z vedeckej konferencie organizovanej k 35. výročiu založenia Detského domova Sečovce dňa 18. septembra 2013 v Trebišove*. Sečovce: Detský domov Sečovce, s. 40-55. ISBN 978-80-971669-2-2.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, 2010. Príležitosti sociálnych pracovníkov a pracovníčok v oblasti aktivít a terapie s asistenciou psov (canisterapie). In: *Elan vital v priestore medzigeneračných vzťahov: zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou 15.01.2010 v Prešove*. s. 291-300. ISBN 978-80-555-0198-7. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Balogova1/pdf_doc/40.pdf
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, 2014. *Rizikový pojem „canisterapia“*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 978-80-555-1119-1.
- TSCHUSCHKE, Volker, 2004. *Psychoonkologie: psychologické aspekty vzniku a zvládanutí rakoviny*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-826-0.
- VÁGNEROVÁ, Márie, 2010. *Psychologie osobnosti*. Praha: Nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-1832-6.
- World Health Organization, 2014. *Healthstatistics and informationsystems*. [online]. [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/estimates_child_cod_2013/en/

World Health Organization, 2012. *Globocan. Estimated Cancer Incidence, Mortality and Prevalence Worldwide in 2012*. [online]. [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: http://globocan.iarc.fr/Pages/fact_sheets_cancer.aspx.

World Health Organization, 2014. *Cancer*. In: Media Centre. [online]. [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs297/en/>

YIN, Sandra, 2014. Therapy Dogs in Pediatric Oncology. In: *Measuring the Impact*. [online]. [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: http://www.medscape.com/viewarticle/825123#vp_2. [10.10.2014]

ŽIAKOVÁ, Eva, 2001. Podporné programy pre onkologických pacientov/ky ako jedna z možností zvyšovania ich kvality života. In: *Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, konanej v dňoch 3. a 4.4.2001 v Prešove*. [online]. Prešov: FF PU, s. 369 – 371 [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: <http://C:/Users/okay/Desktop/ZbrnkKZaLP2002Prsv.pdf>.

ŽIAKOVÁ, Eva, 2005. *Psychosociálne aspekty sociálnej práce*. Prešov: AKCENT PRINT. ISBN 80-969274-2-6.

ŽIAKOVÁ, Eva, 2011. *Sociálna práca. Teoretické východiská a praktické kontexty*. Košice: FF UPJŠ. ISBN 978-80-7097-870-2.

Autorka:

Mgr. Lucia Bartková

Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove

17. novembra 1, 080 01 Prešov

Slovenská republika

e-mail: bartkova01@gmail.com